

מציאותנו בשירה

עם הופעת "עיר היונה" לנ. אלתרמן¹

מאת ישראל זמורה

א

אם ראה תראה, הקורא, שירה גדולה וחשובה, שירה שהיא כיער צפוף וירוק ובצמרותיו ירועע וירונן – וידעת, כי יש קרקע-גידול לשירה זו, שיש מציאות גדולה וחשובה שהנביטה והצמיחה אותה; שכן, נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי ולא שמעתי שיער יצמח ויעלה מתוך עציצים: ואשר על-כן – השמחה הראשונה למקרא שירי "עיר היונה" לנתן אלתרמן, היא, כמובן. השמחה לגילוי כשרון-היוצר של המשורר, לגילוי בינה בלתי-שכחיה בדברים עם יכולת אמנותית מקורית: ואולם, למעלה מן השמחה לשירה זו עצמה, תגדל השמחה למסקנה הנובעת משירה זו: כי יש **מציאות עברית** חדשה, גדולה וחשובה, שהולידה את השירה העברית החדשה, הגדולה והחשובה הזאת. כשם ששירתו הגדולה של ח.נ. ביאליק הכריזה והוכיחה בעצם התהוותה על מציאות טראגית ואסונות וזעקה לשבירת-כבלים והזעיקה את הרצון לגאולה – כן מכריזה ומוכיחה שירתו של נתן אלתרמן על מציאות הרצון הגואל, על כבלים הנשברים והולכים, על גאולה שהיא מראה עינים:

נְסֵעָה גֹלָה פְּרוּעַת צוּרוֹת כְּמִשְׁפָּרִים,

אֶךְ יִחַדְתָּ כּוֹנֵן! נְסֵעַ וְנָגַח

מִבְּטֵן אֲנִיּוֹת וְרֵאשׁ תְּרַנֵּים כּוֹרְעִים,

מִגְעֵשׁ אֶסְדוֹת צְלוּפּוֹת בְּזַרְקוֹרִים,

בְּמַחֵי מְשׁוּט, בְּשׂוֹא מִפְּרֶשׁ, בִּילֵל מְנוּעַ, -

1 נדפס בעיתון 'דבר', כ"ב בסיון תשי"ז, 21 ביוני 1957, עמ' 5.

נסעה גולה סבוכת דרכים וברורת קו,

בפחד ובריב, בשעט ובטרח,

בצבורי צרורות ומרמילים על גב,

בבלאי ועדיים, בעני וזקב,

בחשכה מלאת עינים וצפרן, -

נסעה גלות, פלה חשד, פלה איבה,

ועל שנה פרוטה נזעקת וסומרת,

אבל בתוך כל זאת שפויה ועצבה

ומשליכה הפל הפל אחרי גנה,

וראש חמות יצרה – אל ים,

אל ים, אל דרך.

האין דומה עלינו כי יציאת-גולה זו כמוה כמבול? האין זו תופעת-טבע שינה ידועת

מכשול ומעצור? האין זו סטיכיה, שאין לפניה אלא השגת מטרתה הטמונה בה עצמה?

נתן אלתרמן אינו בשום פנים איש הרואה מהרהורי-לב, שכן הקשיבו והבחינו

בפרטים שהוא פורט – פחד וריב, שעט וטורח, צבורי צרורות, תרמילים על גב, בלאי עם

עדיין, עוני עם זהב, חשד, איבה, גולה הנזעקת וסומרת על שווה-פרוטה, כלומר: גולה

כעורה ומכוערת, גולה כקוף. וראו איזו תהלוכת-פאר היא – **יחידת-כוון!**

ושימו-לב: נתן אלתרמן לא שר "נוסעת גולה", אלא "נסעה גולה" לשון **עבר**: לי

אין ספק כמעט, כי השיר נכתב **בשעת** המסע (והלא המסע הזה עדיין נמשך ויימשך), אבל

הוא תוך כדי ההווה – עבר, עבר לחלוטין! כי תוך כדי המסע – כבר היה הווה אחר, ואני

מרגיש **היה הווה** – היה "דף של מיכאל" ו"עוד דף" ו"קרועי מועד". והיתה כבר "הנערה

לבנת הצוארון". והנה שוב – העבר עודנו הווה וכבר הגיע ובא פרק-עלילות חדש, כי

ההיסטוריה של העם הזה עייפה ממניין אלפי השנים והיא מונה עכשיו בחפזון מניין של ימים – "יום כאלף שנה" – וראו:

-- עם זקן. מלחמה צעירה בבלואים,

בקרעים, במדי ערב רב, על פלי קלע

מחרפת נפשה. טלואות גב וצלעים

שירות בה טפסו בין צולפים מראש סלע.

עם זקן, נאחזו באדמת בילויים

ובה שמו על גבי חרסים שחוקי-צלם.

עם זקן, אף בהיות פני האש הגלויים

מאירים את נופליו. נחשפים פני עולם.

שימה לב, שימה לב, הקורא – דומה עליך כי זו גרוטאסקה – וזו הגרנדיוזיות

עצמה, זו תהייתה ההיסטורית של אומה!

ולאחר יציאת-גולה, ולאחר מלחמה – לא, לא, לא לא לאחר, אלא בתוך יציאת-גולה

ובתוך המלחמה הצעירה – רואה המשורר ומראה המשורר את "נוטעי היער", את "מקימי

הצריפים על כרעיים", את המלאכה והמסחר, התעשייה והחרושת – בשירים "בעוד ערב

יורד", "עיר חדשה", "תחנת הרים", "צריך אורחים", "קול חוצות".

ומסיים המשורר את "שירי עיר היונה" בשיר "צלמי פנים" ו"נספח לשיר צלמי

פנים", והם פרקי היסטוריון ופילוסוף, שמנצח עליהם משורר מקורי וחכם-דברים.

והקורא, בסימו, וודאי שיחזור ויחזור אל ראשית הספר, יקרא ויהנה ואף אמאינו עדיין בן

המציאות החדשה, שהולידה את השירה החדשה הזאת – סופו שיתמזג במציאות החדשה,

בזכות "שירי עיר היונה".

"שגעון־לדבר־אחד" יתכן, אבל בשום פנים לא תיתכן אהבה־לדבר־אחד, כי אהבה בלב איש מן האנשים לעולם אינה פרט ואינה ניתנת לחלוקה והפרדה: אהבה היא כללו של אדם, שלמות אחת אצלו, או שהיא מקרה בלבד, תלוייה בחלל ואין לה רגלים. ואין אוהב־אומה, אלא מי שאוהב גם יחיד באומתו, ומי שאוהב אדם באשר הוא אדם. ואם כך נבין דברים, כי עתה נרד לעומקה של אהבת האומה אצל נתן אלתרמן, שכן הוא מטבעו בו ומייחודו – אוהב חיים עלי אדמות. אוהב כל הבריאה, אוהב הבריות. ומכאן זו החיות הגדולה בכל שיריו, וביתר שאת בספר "עיר הונה", שהוא ספר שירים של מי שהגיע אל שיא בגרותו הרוחנית, הנפשית, היוצרת והאמנותית.

"שיר עשרה אחים" בן עשרה פרקים הוא, כל פרק הוא שירו של אח אחד, וכל העשרה, כל ה"מניין", הם לאמיתו של דבר – **אח אחד** בעל עשר אהבות: אהבת האחוה, האבהות, הספרים, היין, קלות־הדעת (קרי – שמחה), המעשה, החיים, הנרדף, האשה, המסעות ואל תטעו ותאמרו – אהבה סתם. ואל תשגו ותניחו – הימנון לאהבה; שכן כאן יש טעם וטעמים לאהבה, לכל אהבה, יש הסבר ופירוש, יש "ניתוח". ובכל זאת כל משפט, גם הפילוסופי ביותר, גם המעשי ביותר, אינו "פיוט", אלא הוא עצמו שירה, כולו שירה.

ובספר – שירים על **הלשון העברית**, על לחמה ומימיה וגם על תבליניה בה, ושירים על שירה, וגם ויכוחים על דרכי שירה. ובשירים האלה – אהבה, אבל אהבה עם בקורת; כי לנתן אלתרמן יש אהבה לבקורת, אם כי לא להתנצחות, שכן איך יכול להתנצח מי שמבורך בחוש הומור ובכשרון של צחוק ושל אירוניה, גם צחוק על עצמו ואירוניה לגבי עצמו.

ובספר – "**שירי נוכחים**" כלומר שירים שנתן אלתרמן שם אותם, בכוונה מקורית מאוד, בפי מראות, דברים ומושגים. והם מופיעים אחד־אחד ומציגים עצמם – בכובד־ראש ומתוך חיוך מנעים: הרחוב, החלום, האש, אהל הסיירים, הפונדק הישן, מחברות עמנואל, השומע עברית, חצרו של קיבוץ ועוד. וכל אלה משוררים ובעלי מחשבה להפליא, נילוים אל נתן אלתרמן ומשלימים אותו; ונמצא, איפוא, כי כאן המשורר ופמלייתו הססגונית. ולא

פלא שהספר – מלא עניין, גדוש חכמה, משופע שמחה ומחשבות בכי וזמר – כובשך ואוסר אותך אליו.

נתן אלתרמן, רישום מאת אבא